

Snad naleznou se lidé, kteří označí knížku *Prameny Života*, v níž sebrala Marie Štechová své studie a úvahy z posledních čtyř let, jako projev moralistův. Nebylo by to divu, neboť velká jest nejasnost o obojím pojmu a většina lidí obojí pojem přímo mate a zaměňuje, neuvědomujíc si mezi ním nijakého rozdílu. A přece vpravdě není úvahám Marie Štechové nic vzdálenějšího než moralism; a více: kniha její může býti přímo školským příkladem, na němž jest možno vymeziti obojí pojem a rozrůzniti jej.

Moralista jest člověk klidný, nevybojný a hlavně netvořivý. Vychází od *mravů* jako od něčeho vytvořeného a daného a žádá plnění mravů jako povinnosti uložené společností. Moralista jest také člověk zasmušilý, kazatelský i karatelský horlitel, který ukazuje tvrdým prstem na psaný kodex a hrozbou vymáhá jeho plnění. Jde mu o sudidla vnějšková: užitečnost, zdraví, prospěšnost, jde mu o svět obmezený a vymezený, v němž není záhad, jakých jest možno rozřešiti jen činem a tvorbou. Jeho knížka, píše-li ji, jest jakási kuchyňská sbírka receptů na spásu duše. Budeš-li plniti to a to, budeš spasen; ne-li, veta po tobě! Moralista nezná ani svobody duše, ani projevů jejích: smíchu, radosti, obraznosti tvůrčí. Moralista zná jen ze zákona pravidlo a jeho vázanost, z kázně jen trpnou poslušnost, ze života jen povinnost. Konec konců: člověk nevíry v život, člověk nevíry v člověka a jeho dobrý kvas tvůrčí jest moralista.

A ethický člověk?

Dobře vystihla Marie Štechová jeho podstatu ve stati stejného jména. Jest podle ní pravý protiklad moralisty. Podmínkou jakož i cílem jeho zároveň jest *svoboda jako výraz víry v tvůrčí nekonečnost vnitřního světa*. Ze svobody vnějškové, z laskavé šíře vychází a svobody vyšší, zákonnější se dovíjí a dotvoruje.

Marie Štechová správně toto přesvědčení o naprosté svobodě, o naprosté bezhraničnosti a nekonečnosti vnitřního světa vytýká jako samu podstatu ethičnosti.

Jedině ethický člověk, praví na str. 22, „může obejmouti a pojmáti v sebe nekonečnou šíři života: ne pouze vše, co je v něm a v bližním, ale i co je nad hranicemi viditelného světa. Ethický člověk v pravém slova smyslu nemůže znáti hranic, poněvadž vnitřní zákon je bez hranic, vyvěrá z původních a tajemných pramenů života, nikdy nezbádaných a nezbadatelných lidskému rozumu.“

Ethický člověk proto neukládá nikomu, ani sobě, předpisů a pravidel; ethickému člověku není okreslování vnějšího světa; ethický člověk tvoří z naprosté svobody jednotné umělecké dílo, které má svůj zákon ve své jedinečnosti a důkaz své vnitřní pravdivosti ve své životné radostnosti a síle. Ethický člověk zná smích jako výraz této poslední základní svobody vnitřní, k níž nemá přístupu tíha, tlak a násilí ničeho vnějšího.

Ve stati, která je z vrcholů *Pramenů Života*, v níž srovnala filosofii sladkého amerického samotáře Thoreaua s filosofií velikých starých Číňanů Lao-tsea a Čuang-tsiho, došla Marie Štechová po stopách těchto spanilých duchů k tomu osvobozenému poznání, které leží ještě *za účelností* platonskou nebo kantovskou a schopenhauerovskou a pro něž schází zatím naší západní filosofii odborný název. Bylo dobře řečeno, že filosofie Lao-tseova vyslovuje věci, jichž naše západní nemůže se posud dotknouti ani ve svých nejodvážnějších snech. Sjednocení vládne tam, kde nám rozpadá se posud všecko v protikladu. Žije se tu v čistším okrsku, než jaký zná naše myšlení hrubě užitkové,

hrubě anthropomorfní a hrubě mytické. Tam není rozporu mezi zákonem a svobodou; tam není také rozporu mezi účel-
ností a krásou, jako ho není mezi činem a kontemplací.

„Jsme u *velkého středu*,“ praví Marie Štechová, „v němž duch nabyt své rovnováhy; tím, že vyprázdnil se, vssál volně a neúsilně v sebe světem proudící Tao, řád vesmírného bytí. Člověk, který dovede ničeho nechtíti a po ničem netoužiti, stává se nástrojem Taa, jeho věčnou vlnou, Nesmrtelným. Jeho konání a myšlení stane se přízpůsobováním ne více vnějšku, ale zákonům vyšším, zákonům vesmírným. To je dokonalý člověk. Jeho vzrůst bude tichý a nepřerušitelný, neviditelný, a přece mocný. Ovládne svět, nevzkládaje ruku na nic. Duše budou se mu blížit, vyciňující v něm plnou přítomnost života, osud podrobí se v jeho služby, ‚vše ostatní bude mu přidáno‘. Bude žít životem plné duchovní svobody a plného duchovního souladu, ‚vznášeje se nad světem‘.“

Zde jest možno přímo hmatati, jak člověk vpravdě ethický stýká se s *člověkem-umělcem*: oba jsou tvůrčí, oba *vytvářejí* svobodu, oba uzákoňují osobnost jako vlastní výraz života a lásky.

V poměr svobody a zákona, lásky a tvorby, osobnosti a pokory zabírá se kniha Marie Štechové na přčetných místech; a vystihuje tyto záhady často novým osvětlením. Tak zvláště ve stati „Pokora“, která jest pendantem k „Smějícím se svědomí“, doplňuje s jiného hlediska odpovědi na tytéž otázky. Zde jest ukázáno, jak osobnost a pokora se nejen nevyklučují, nýbrž jak pokora ve svém objektivistickém odříkání je přímo školou růstu osobnosti. Není trvalé, silné osobnosti bez *odosobení*, čte se tu jako obměna estetické nauky Goethovy i Flaubertovy; jho zákona a jeho objektivity jest prahem, za nímž teprve roste vyšší svoboda, která se zdá nízkým duchům spoutaností a vázaností, kdežto vpravdě jest nástrojem vladaření. „Pokora nevyklučuje a nemůže vylučovati pevné osobnosti, netkví na rtech a kolenou a na tváři. Jest nejmlčelivější ze všech ctností. Jest to hrdinná ctnost, která roste a zjevuje se

jen v tichu, ne ve vřavě světa. Nejpevnější, nejzbrojnější zrak musí ji obsahovati. Není z těch měkkých, beztvarych ctností, které lidé pro svoji zábavu a rozptýlení rozmělnují tisícikrát za den. Spíše chce se mi říci, má chmurný, přísný, neboť nepoddajný zrak: utkvělý na vlastní bludy s vytrvalostí královskou.“

Není pravé tvorby bez této snahy po objektivnosti; a zákon jest nástroj a cesta, již dospíváš k osobnosti.

Jest radostno čísti toto poselství *tvrdé a přísné* v knize mladé nejen po věku autorčině, ale i po jejích ethických ctnostech: nesmlouvavosti, odvaze, rytířské službě tomu, co ctí jako své přesvědčení. Poselství tvrdé a přísné, opakuji, ale toho jest právě dnešku třeba. Tvorba není hračka, tvorba není rozmar a zvůle, tvorba není bezvládná a pohodlná — ani tvorba ethická, ani tvorba umělecká. Je-li třeba, aby bylo co opakováno znova a znova s největším důrazem dnešku a jeho přicházející generaci, jest to právě tato nauka životní zralosti, sladkosti, kultury.

V době dnešní pusté demagogie — demagogie nejen politické, novinové a pouliční, ale i literární a vědné —, v době prázdného a pustého sudilství, které jest jen formou vnitřní slepoty a nástrojem surového násilí, musí býti vítána kniha, která přináší poselství *života pravého a skutečného*, jím jest a bude vždycky jen *tvorba*. V dnešní bezedné bídě, v nevýslovném zesurování všeho života českého, v zmalichernění všech snah, v němž bředeme a toneme, ukazuje na *druhý břeh*, který musíš ztéci úsilím celé své bytosti; neboť tato kniha není ani mentem kvietistická, její moudrost není ani resignace ani zhrda, nýbrž odvaha, statečnost, kázeň, tvorba, vzlet entusiasmu a plamen srdce.

Čím dnes hyneme, jest to, že rozbuje se v Čechách na nej-
různějších polích člověk moralistický, to jest mechanický a rozkladný, záporný a pustý *sudič*, který nedovede tvořit a jenž ničí i sám smysl pro tvorbu. Kniha Marie Štechové jest osvicená válka s tímto pačlověkem, jest víc — jest i ukazatelkou k tvorbě opravdové, která zakládá řiši vnitřní svobody. Že došla

a dochází u nás tato hodnota všech hodnot, — toť bída dneška, která se provaluje již i poloslepým očím jako pokořující malomocenství.

Ethického člověka pojala právě Marie Štechová jako člověka po výtce tvůrčího: stavitele, budovatele. Staví dílo svého života po zákonech vlastního nitra — jest tvůrcem v plném smyslu toho slova, buďtež prostředky jeho sebechudší. A více: jest i *pravzorem* každého tvůrce jiného, *pravzorem tvůrce-umělce* a *tvůrce-básníka*. Vynáší najevo sám zákon, samu podstatu, samu metodu každé tvorby na zemi, všeho tvůrčího díla pozemského: *lásku*.

„Ethický člověk je nemyslitelný bez lásky k Bohu a k bližnímu, bez citu vzájemnosti. Jest bytostí tak nutně citovou jako rozumovou: vnitřní osvícení rozžehuje současně plamen srdce. Jest to plamen, v němž bude spalovati všechny hříchy svého života obětí očistnou. Křivdil, láska spálí křivdu. Ustupoval zbaběle před vlastní zodpovědností; láska očistí jej k hrinství. Uslábl v temnotě vášně: láska ji překoná.“

Básník americké demokracie

Francouzský státník Jules Cambon velebil nedávno jako jeden z dobrých účinků světové války *objevení národa amerického*. Spojené státy severoamerické jevily prý se až do této války kupou lidí vyvržených na břehy Nového světa, smetených se všech koutů země, bez vnitřní jednotné duše, spojených jedině divokou štvanicí za dolarem; teprve ve válce prý objevili se po prvé Evropě národem, to jest jednotou mravně ideální, sloužící mocné kulturní ideji životní.

Nuže: tento objev mohli učiniti a učinili také opravdu čtenáři velikého amerického básníka Walta Whitmana již před válkou.

Stvořiti Americe básnicko-filosofický výraz rovnocenný a rovnocenný jejím nesmírným skutečností a ještě nesmírnějším možností příštím, vytvořiti *typickou* americkou poesii novou a protivnou staré poesii evropské, již nazývá ne bez opovržení „*literaturou feudální*“, evropskému romantismu byronovskému, „*literatuře nářku*“ (*literature of woe*), poesii radostnou, mužnou, kladnou, vedoucí k životu a stupňující život — hle, takový byl program Walta Whitmana. Neboť zde hned třeba opravit blud, který vedle jiných zahnížil se o něm v mozcích evropských: Walt Whitman nebyl básník spontánní, tvořící bezděky, z vnitřního nutkání, pudově; byl společenský theoretik, dříve než byl básník; a jeho tvorba básnická byla *programová*. Mnoho přemýšlel o poesii a zvláště o *své* poesii; a dobral se pro ni určitých postupů, pevné metody, která měla ovládnouti více než ji — *sám život národní a jeho budoucnost*